

شورای عالی حوزه ی علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

حوزه علمیه کوثر(س) شهرستان علی آباد کتول

موضوع:

نقش والدین در تربیت فرزندان از دیدگاه قرآن و روایات

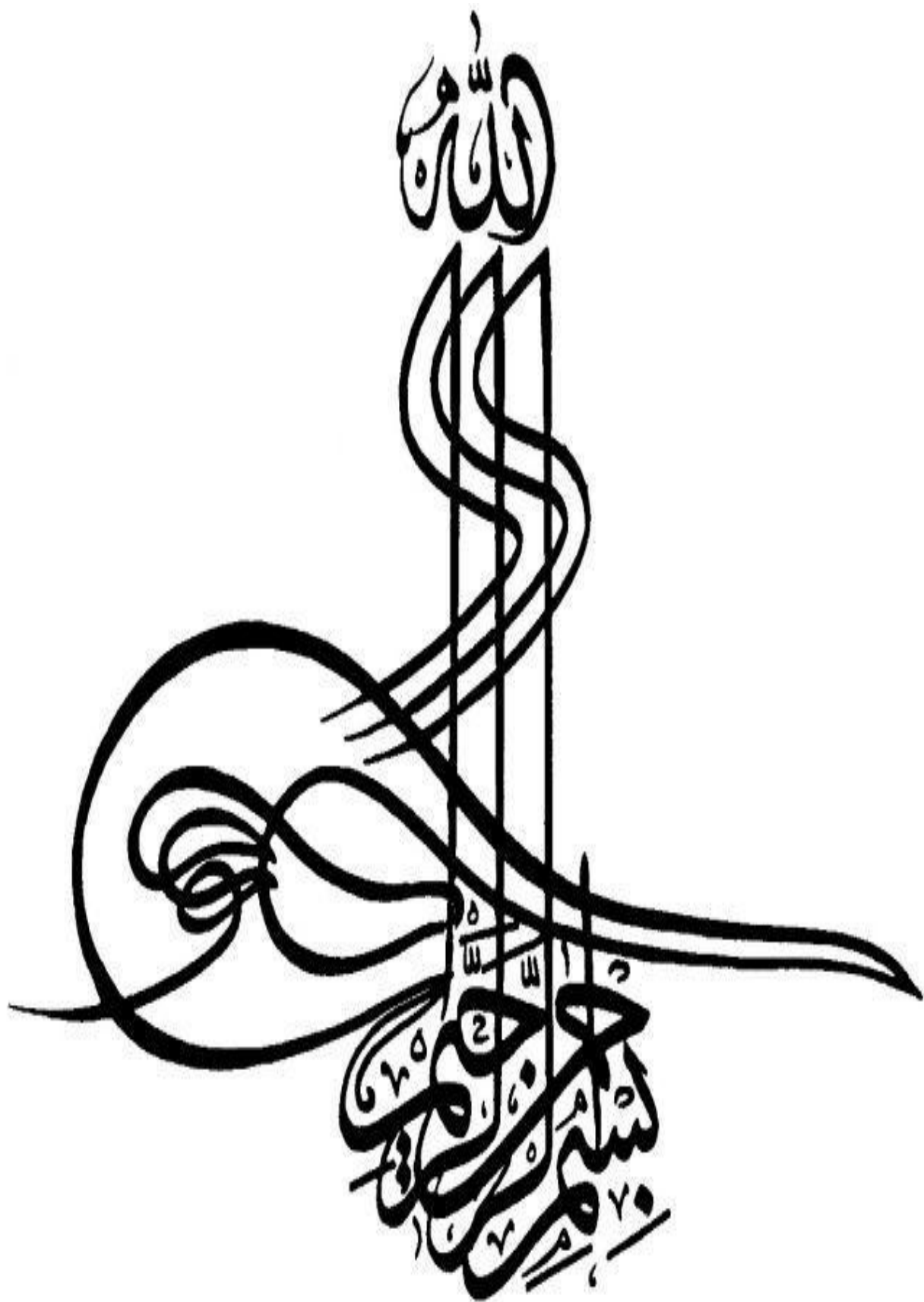
پژوهشگران :

آمنه شریعتی

محبوبه سعیدی

فهیمه دهسنگی

پاییزه ۱۳۹۷

چکیده:

نوشته حاضر با موضوع نقش والدین در تربیت فرزندان از دیدگاه قرآن و روایات بابررسی این سوال که آیا تربیت والدین در عصر حاضر بر مبنای تربیت دینی است؟ برای پاسخ به این سوال مطالب به صورت فیش برداری از منابع اعتقادی و تفسیری به روش کتابخانه ای جمع آوری شده است؛ از مهمترین یافته های تحقیق عبارتند از: فرزند آوری در جامعه و عصر حاضر ، تأثیر به سزای دررشد اجتماعی ، فرهنگی و اقتصادی دارد ؛ توجه به نیازهای فرزند از طرف والدین نقش مهمی در ایجاد آسایش و آرامش فرزندان و خانواده دارد به حدی که لازمه پیشرفت مادی و معنوی یک جامعه همین آسایش و آرامش است؛ رسیدن به کمال که هدف اصلی خلقت است؛ نتیجه تربیت صحیح و دینی والدین می باشد.

کلید واژه: تربیت ، والدین ، فرزندان

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
مقدمه.....	۵
طرحنامه	۶
مفهوم تربیت	۹
ضرورت فرزند اوری در عصر حاضر.....	۱۰
نگاه آیات و روایات به مسئله تربیت.....	۱۱
نیازهای مادی و معنوی فرزند.....	۱۲
والدین و تربیت دینی فرزندان.....	۱۴
حقوق فرزندان در سه دوره زندگی	۱۷
نتیجه.....	۲۱
فهرست منابع.....	۲۲

مقدمه:

خانواده واحدی است جزئی اما اهمیت آن تا آنجاست که در همه جوامع به عنوان اصلی ترین نظام اجتماعی پذیرفته شده است. تأثیر خانواده بر فرزندان بدون مقدمه و با سرعتی شگرف آغاز می شود خانواده نخستین کانون تربیت کودک است در همین مدرسه بزرگ تربیتی است که فرزندان به تدریج از رفتارهای پدر و مادر ، الگو برداری می کنند کودکان تا چند سالی مقلدند و تلاش می کنند که کارهای خود را شبیه والدین سازند .از آنجا که کودکان مطابق فطرت الهی ، خدا پرست و درست کردار به دنیا آمده اند ؛ چنانچه در محیط تربیتی آنان ، رفتارهای مطابق آیین توحید باشد و والدین به وظایف خویش آشنا باشند ، آنان نیز موحد و متقی خواهند بود . نکته ای که در این زمینه حائز اهمیت است و والدین باید به آن توجه کنند این است که تربیت امری تدریجی است و علاوه بر آن نیاز به صبر و حوصله دارد برای همین در دین اسلام و احادیث ائمه (ع) (مراحلی برای تربیت فرزندان ذکر شده و در هر مرحله مسائلی باید آموخته شود اسلام سه مرحله برای تربیت دینی فرزندان ذکر کرده که در هر مرحله باید به شیوه خاصی عمل نمود مثلاً نمی توان کارهایی که در مرحله دوم باید انجام شود در مرحله اول پیاده نمود چه بسا تاثیر منفی خواهد گذاشت . بنابراین والدین باید با این سه مراحل آشنایی کافی داشته و مطابق آن برخورد نمایند .در خیلی مواقع عدم آشنایی والدین با این مراحل آنها را دچار مشکل می کند. مسئله مهمی که در ابتدای امر نیز به آن پرداخته شده مسئله الگو بودن والدین است والدینی که می خواهند فرزندان با ایمان و متدین تربیت کنند ابتدا باید به کردار و اعمال خود توجه کنند نمی توان دروغ گفت و از فرزندان انتظار داشت راستگو باشند. در این مطالب اندک سعی شده تا والدین به طور اجمالی با وظایف خود آشنا شوند تا بتوانند آن را در تربیت فرزندان پیاده کنند . امید است که این مطالب ناچیز راه گشای والدین برای تربیت دینی فرزندان این مرزو بوم باشد.

اجتماعی داده می شود. پیامبران و معصومین (ع) نیز به این نیاز طبیعی فرزندان شان توجه داشته اند پذیرفتن حضرت یعقوب (ع) برای همراهی حضرت یوسف با برادرانش نسبت به نیاز حضرت یوسف (ع) به گردش و تفریح "أَلُوْا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ" * گفتند ای پدر تو را چه شده است که ما را بر یوسف امین نمی دانی در حالی که ما خیرخواه او هستیم * أَرْسَلَهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعُ وَيَلْعَبُ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ * فردا او را با ما بفرست تا [در چمن] بگردد و بازی کند و ما به خوبی نگهبان او خواهیم بود" (یوسف / ۱۱ و ۱۲) می رساند که بازی برای کودکان نیاز طبیعی است. پیامبر اکرم (ص) به این مهم آنقدر توجه داشته است که خود نیز با کودکان بازی می کردند و در حدیثی فرمودند: " (من کان عنده صبی خلیتصاب له) * هر کس کودکی داشته باشد باید با آن کودک کودکانه رفتار کند. " (غرر الحکم (چاپ دانشگاه) ج ۳، ص ۳۱۶)، در کنار توجه به این نیاز طبیعی والدین باید به امر آموزش دینی و تربیتی فرزندان نیز توجه کنند. توجه به رشد فکری و دینی فرزندان در حین بازی اثرات بیشتر و مفید تری خواهند داشت و این خود فرصتی برای آموختن، قران و دستوراتش از جمله حلالها و حرامها، داستانهای عبرت آموز اخلاقی است.

۲) محبت به فرزندان:

یکی از نیازهای روانی فرزندان که زمینه را برای رشد اخلاقی فراهم میکند محبت از سمت والدین است. بررسی های به عمل آمده نشان می دهد مهمترین عامل سلامت روح فرزندان محبت کردن به آنهاست به ویژه در سال های اول زندگی کودکان. ائمه اطهار برای مهر ورزیدن به فرزندان جایگاه ویژه ای قائل اند چنانچه امام صادق (ع) فرمودند: امام صادق (علیه السلام) می فرماید: "إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَرْحَمُ الرَّجُلَ لِشِدَّةِ حُبِّهِ لَوَلَدِهِ خَدَاوَنَدَ مَرْدٍ رَا بَه خَاظِر شَدَت مَحَبَّت و دُوسَتی فِرَزَنَدَش مُورَد رَحْمَت خُویَش قَرار می دَهد." (وسائل الشیعه- جلد ۱۵) با آن که محبت به فرزندان غریزی است؛ اما نقش تربیتی و اساسی در رشد اخلاقی فرزندان دارد، به حدی که موجب بالا رفتن عزت نفس آنان شده و شرایط اعتماد و صمیمت را بین اعضاء در خانواده ایجاد می کند و همین امر رشد و شکوفایی اخلاقی دینی و تربیتی فرزندان را به دنبال دارد.

ب) دوره اطاعت و نوباوگی :

از آنجایی که مرحله اطاعت از مراحل حساس و سرنوشت ساز است ، اسلام تاکید و عنایت ویژه ای بدان داشته و توصیه های قابل توجه در این امر نموده است تا آنجا که امام علی (ع) در سخنان خویش واجب دانسته که خانواده اطاعت کردن را تا هفت سال بیاموزند : «الزم نفسک سبع سنین نان افلح والا فانه لا خیر فیه » (بحار الأنوار : ۴۰/۹۵/۱۰۴) وظیفه والدین در این دوره بسیار حساس است و سنگین و از جمله آنها می توان گفت به تربیت قوام بخش ، توجه به آموزش ، احترام ، مشورت ، انتخاب درست و... اشاره نمود اگر این وظیفه از طرف والدین به نحو احسن انجام شود ، شکستها و نابسامانی ها در دوران بزرگسالی فرزندان به ندرت پیش می آید چرا که بی تردید دل جوان امادگی و پذیرش هر نوع بذری را در این سن دارد و غفلت از این امر ممکن است با رشد بذرهایی سموم خطرات غیر قابل جبرانی برای فرزندان به دنبال داشته باشد امام علی (ع) در اهمیت موضوع تربیت و رشد اخلاقی در مرحله دوم زندگی فرزندان می فرماید: " و انما قلب الحدث كالارض الخاليه مالمقی فیما من شی قبله فبادرتك بالاب قبل ان یقسموا قبلک و شیتغل بک * دل نوجوان چون زمینی آماده و پی کشت است واماده پذیرش هر بذری "(نهج البلاغه / ۳۱) پس باید به تربیت کودکان شتافت تا خطرات به آنها آسیبی نرزد توجه به پرورش دینی و معنوی ، پرورش جسمی ، پرورش اجتماعی و... از مباحثی است که تلاش بیشتر و مضاعف والدین در این امر را می طلبد چون این امر در هر کدام از نوجوانان به طور فطری و غریزی وجود دارد لذا از اهمیت بیشتری برخوردار است و بدین وسیله از زمینه فساد و انحراف در فرزندان جلوگیری می کند چرا که پیامبر اکرم (ص) فرمودند : هر کودکی با فطرت خدایی متولد می یابد و این پدر و مادر هستند که او را در مسیر فطرت سلیم خود یا نگه می دارد یا منحرف می کنند ، یهودی یا نصرانی بار می آورند (بحارالانوار، ج ۳، ص ۲۸۱) بنابراین والدین همانگونه که نیاز های زیستی فرزندان را تامین می کنند مسوولیت تربیت معنوی آنها را به عهد دارند تا فرزندان را با معارف الهی آشنا سازند پدر و مادر وظیفه دارند زمینه ساز شکوفایی روحیه و میل مذهبی فرزندان را که در وجود آنها نهاده شده ، باشند ؛ در این باره امام سجاد (ع) علیه السلام فرمودند

: "و انک مسول عمار ولیته به حسن الادب و اله لاله علی ربه *و تو نسبت به سر پرستی فرزند خود مسولیت داری که او را خوب تربیت کنی و پروردگارش را به او بشناسانی." (بحار، جلد ۷۱، صفحه ۶)

ج) دوره جوانی ووزیری:

پیامبر اکرم (ص) در حدیث خود دوره وزارت و مشورت و رایزنی را به هفت سال سوم زندگی اختصاص داده است . در واقع پیامبر اکرم (ص) : با نسبت دادن و وزارت به جوانان در حقیقت به اهمیت دوران جوانی اشاره کرده است و این که باید مورد احترام و تکریم قرار بگیرند. هم چنان چه فرمودند : " اوصیکم بالشان خیر افوانهم ارق لفده ان الله بعثنی بشیرا نذیرا فخالفنی الشان و خالفنی الشیوخ ثو قرا خطال علیهم الامد فقصد قلو بهم* شما را به نیکی درباره جوانان سفارش کنند زیرا آنها دلی رقیق تر و قلبی نصیحت پذیر دارند. پروردگار بزرگ مرا به پیامبری برانگیخت تا مردم را به رحمت الهی بشارت دهم و از عذابش بترسانم جوانان سخنانم را پذیرفتن ولی پیروان قبول نکردند.(سفینه البحار، ج ۲، ص ۱۷۶) بنابراین والدین باید در این دوره ضمن توجه به روحیات جوانان او را در امورات زندگی دخیل کرده و با وی مشورت کنند و از نظرات او استفاده کنند و به او حق تصمیم گیری دهند که اگر چنین کنند فرزندان از سر دوستی با پدر و مادر رفتار کرده و دشمن آن ها نمی شود . چنا نچه امام علی (ع) فرمودند : " ولدک ریحانتک سبعا و خادمک سبعا ثم عدوک او صدمک *فرزندت بعد از ۷ سال خدمتگزار توست سپس یا دشمن توست و یا دوست تو" . (شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۲۰، ص ۳۴۳/۲۰۰) بنابراین این گونه تفکر و اندیشه از سوی والدین در این دوره نشانه شخصیت قائل شدن برای جوان است که موجب شکوفایی استعدادها و توا نمندی های او خواهد شد پس والدین باید به این سه دوره مهم و حساس و سر نوشت ساز فرزندان شان توجه بیشتری داشته باشند و سعی کنند به شیوه و روش صحیح پیش روند.

نتیجه:

با توجه به مطالبی که ذکر شد آنچه بدست می آید آن است که :لازمه پیشرفته های دینی ، اجتماعی ،فرهنگی ،یک جامعه افزایش نسلی با تربیت صحیح می باشدو آیات و روایات زیادی به این اصل یعنی تربیت صحیح تاکید بسیاری کرده است و امنیت ،آرامش و آسایش فرزندان را در سایه رشد معنوی و تربیتی فرزندان میداند؛ تربیتی که از نگاه ائمه همچون میراثی است که در فرزندان باقی خواهد ماند؛والدین در تربیت فرزندان باید مقطع سنی را در نظر گرفته و با توجه به شرائط سنی یک روش خاصی را اجرا کند؛ تا به نتیجه مطلوب برسند دوره سیادت : دوره آزادی همراه با نظارت، دوره اطاعت ونوباوگی : دوره شناخت مفاهیم اخلاقی همراه با آموزش ، دوره وزیری :دوره شخصیت قائل شدن و استقلال فکری همراه با مشورت برای جوان است که هر یک نیاز به شیوه و روش های خاص دارد باشد که والدین در سایه مطالعات پیوسته امر خطیر تربیت اسلامی را به نحوه احسن انجام دهند .

فهرست منابع:

قران کریم

نهج البلاغه

راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قران، دمشق، دارالقلم بیروت، الدارالشامیه، ۱۴۱۶ق، ۱۳۷۴

مطهری مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران: صدرا، ۱۳۶۸

لويس، معلوف، المنجد، مترجم محمد بندريگي، تهران، ايران، ۱۳۷۴-۸۱

طوسی، اسدالله، سیره تربیتی و اخلاقی پیامبر و اهل بیت (ع) در خانه و خانواده (جلد ۱)، تهران، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۹،

حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه (جلد ۱، ۱۰، ۱۷، ۲۰، ۳)، تهران: کتابفروشی اسلامیة، ۱۴۰۳ق، ۱۳۶۱

صدوق، ابن بابویه محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه (جلد ۳)، بیروت - لبنان، دارالاضواء، ۱۴۰۵

کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، تهران، جهان آرا، ایران، ۱۳۸۷

مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار (جلد ۷۱، ۳)، بیروت، دار احیاء، ۱۴۳۰ق

نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل المجلد (جلد ۱۵)، قم: موسسه آل البيت (ع)، الاحیاء التراث، ۱۴۰۸

شریف الرضی، محمد بن حسین، سیری در شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، شارح: ابن ابی الحدید، قم اهل البيت ۱۳۸۵

تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم (جلد ۳)، دار الکتاب اسلامی، قم، ایران

قمی، عباس، سفینه البحار مدینه الحکم و الآثار (جلد ۲)، مشهد، ایران، ۱۳۸۸